

Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky

Prof. PhDr. Jiří STRAUS, DrSc. , katedra kriminalistika

Policejní akademie ČR v Praze

JUDr. Martin KLOUBEK, doktorand katedry kriminalistiky PA ČR v Praze

Úvod

Kriminalistická olfaktorika je metodou kriminalistické techniky sloužící k individuální pachové identifikaci osob, které byly v kontaktu s místem spáchání trestného činu nebo s doličným předmětem souvisejícím s trestnou činností. Jejím základním principem je komparace porovnávané pachové stopy s pachovým vzorkem konkrétní porovnávané osoby prostřednictvím speciálně vycvičeného psa.

Kriminalistická olfaktorika jako individuální identifikační metoda je přibližně od šedesátých let dvacátého století předmětem sporu předních evropských i českých autorit trestního práva procesního a kriminalistiky. Hlavní spor je veden ve věci názoru na věrohodnost olfaktoriky jako důkazního prostředku v trestním řízení. V praxi se v této věci postupně vytvořily dvě základní názorové skupiny, přirozeně s většinovou existencí odborníků, kteří se k jedné z názorových skupin s různými výhradami více či méně přiklánějí.

Je objektivní skutečností, že ruská kriminalistika je v oboru kriminalistické olfaktoriky jak po teoretické, tak i po praktické stránce na velmi vysoké úrovni. V užším rámci států Evropské unie lze přední místo přiznat také kriminalistice polské, která stejně jako ruská koná ověřovací pokusy na vědecké bázi. Co se týká obecné odorologie (též osmologie), pak je možno připomenout převratné objevy při výzkumu čichu, za které vědečtí pracovníci USA Richard Axel a Linda Buck v roce 2004 obdrželi Nobelovu cenu za lékařství a

fyziologii.¹ Jejich objevy mají však dosud charakter poznatků základního výzkumu a přímé praktické užití v oboru kriminalistiky je dosud otázkou budoucnosti.

Spory o věrohodnost kriminalistické olfaktoriky jako důkazního prostředku v trestním řízení byly od šedesátých let dvacátého století vedeny rovněž v rámci sovětské, nyní ruské kriminalistiky. Hlavním argumentem zásadních odpůrců věrohodnosti metody individuální pachové identifikace osob prostřednictvím speciálně vycvičeného psa² jako důkazního prostředku byla skutečnost, že se jedná o metodu vycházející výhradně z empirických zkušeností. Stejná situace byla v uvedenou dobu ve všech státech Evropy a je třeba přiznat, že námitka byla na počátku vývoje této identifikační metody zcela oprávněná.

Základní i aplikovaný výzkum věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky v uvedené době skutečně chyběl. Hlavní námitky odpůrců byly absence vědeckého ověření teze o geneticky neměnném základu pachu vylučovaného člověkem, chybějící hlubší poznatky o fyziologii čichu psa, ke kterým se v nedávné době dopracovali dříve uvedení výzkumníci Axel a Buck(ová), a základní výzkum v oboru pracovní psychologie psa, a to zejména ve funkci „živého nástroje“ - detektoru pachu. Zde autoři zájemce odkazují na české překlady publikací profesora

---

¹ Richard Axel působí jako univerzitní profesor na Kolumbijské univerzitě (New York - USA) v oboru molekulární biofyziky a Linda Buck Ph.D. působí ve Středisku Freda Hutchinsona pro výzkum rakoviny (Seattle - USA). Nobelovu cenu obdrželi za objevy v oblasti čichových receptorů a organizace čichového systému.

² Pojem českou kriminalistickou praxí běžně používaný pro kriminalistickou olfaktoriku.

Corena.³ Původně proto nebylo využívání psů k pachovým pracím zahrnováno do oboru kriminalistiky, ale bylo jedním z oborů policejní kynologie (výcviku psů pracovních plemen ke služebním účelům bezpečnostních sborů). Ostatně tento názor nejenže v českých poměrech přetrvává u jednotlivých odpůrců věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky dosud, ale nezasvěcený pozorovatel by dokonce mohl tomuto názoru přitakat, byť se již jedná pouze o formální stránku věci.

Na rozdíl od kriminalistické olfaktoriky ruské, jak bude později podrobně popsáno, je totiž tato metoda v českých poměrech prováděna výhradně služebními psůvody specialisty (kynology) a jako znalecký obor dosud prakticky neexistuje. Obor kriminalistické olfaktoriky není v České republice dosud zastoupen ani v Kriminalistickém ústavu Praha, ani není žádný soudní znalec tohoto oboru zapsán v seznamech ministerstva spravedlnosti nebo krajských soudů. V českých poměrech je kriminalistická olfaktorika dosud součástí oboru služební kynologie, přestože její výsledky jsou určeny výhradně pro potřeby trestního řízení.

„Otec“ vědecké kriminalistiky, původně rakouský vyšetřující soudce Hans Gross jako první doporučil využívat speciálně vycvičené policejní psy k pachovým pracím pro potřeby dokazování v trestním řízení⁴. Zpočátku se jednalo pouze o vypátrání a zadržení pachatele „po horké stopě“, později také o identifikaci doličných věcí, které měl pachatel v době spáchání trestného činu v držení. Na těchto základech postupně započal proces vývoje kriminalistické odorologie a následně pak kriminalistické olfaktoriky na území všech evropských států včetně tehdejšího rakouského státu

---

³ COREN, S.: Intelligence psů. 1. vyd. Praha : Robot, 1997. 286 s. ISBN 80-902061-0-7
COREN, S.: Co má pes na jazyku 1. vyd. Praha : Knižní klub, 2001. 298 s. ISBN 80-242-0506-8

⁴ Na tomto místě připomínáme v kriminalistice všeobecně známé dílo prof. dr. Hanse Grosse: Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik (1893). Ostatně byl to právě Gross, kdo jako první doporučil ukládat drobnější doličné předměty nesoucí pachovou stopu do hermeticky uzavřených sklenic a jeho myšlenka v budoucnu vedla k vývoji metody „pachových konzerv“.

(zahrnujícího země Českého království) a samozřejmě také na území carského Ruska.

Historická poznámka

Základy evropské historie vzniku a vývoje oboru speciální výcvik služebních psů policie a četnictva k pachovým pracím byly položeny na počátku dvacátého století v Německu⁵, odkud byly první poznatky převzaty jak bezpečnostními orgány Ruska, tak i Rakouska.

Již v roce 1904 byli do Ruska dovezeni první němečtí ovčáci vycvičení pro policejní službu. Poté bylo roku 1907 v Petrohradu založeno první (v budoucnosti centrální) středisko pro výcvik policejních psů a na podzim roku 1908 založena Ruská společnost pro podporu využívání psů v policejní a strážní službě.⁶ Právě v tomto období jsou zaznamenány první významnější úspěchy policejních psů při vyhledávání doličných věcí, které pachatel na trase svého útěku ztratil, uschoval, případně odhodil. Jednalo se o předměty použité při trestném činu nebo věci pocházející z jeho majetku. Pachatel byl často s pomocí pachové stopy zanechané na těchto předmětech po svém zadržení identifikován.

Pro ilustraci je možno se zmínit o legendárním dobrmanovi jménem Tref, jehož stopařské výkony ve službě moskevské policie se staly ve veřejnosti velmi populárními. Tento pes například v roce 1909 dokázal celých 115 km nepřetržitě sledovat stopu tříčlenné bandy řemeslných lupičů, kteří se ve vesnici Kuzněcovo (Bronický újezd) dopustili vraždy na 60letém

---

⁵ Již v roce 1899 byl v Německu důstojníkem jezdeckva Maxem von Stephanic založen Der Verein für Deutsche Schäferhunde, což je dosud největší světová organizace zabývající se chovem a výcvikem jediného plemene psa, kterým je německý ovčák. Je historickou skutečností, že chov německého ovčáka byl založen s cílem vyšlechtit specializovaného policejního psa. Při výcviku německých policejních psů všech plemen byla od počátku věnována soustředěná pozornost také výcviku k pachovým pracím.

⁶ viz KOŠKIN, I. V.: Odorologija: Kazaň, 2002. cit. 9. 11. 2007, Učebnyj centr MVD TR, Dostupné na ruském internetu <<http://kotik911.narod.ru/od.htm>>

rolníkovi Grišakovovi. Služební pes Tref nejenže dokázal pachatele „po horké stopě“ dostihnout, ale také je podle jejich pachu označit a pomáhat při jejich zadržení. Mezi ruské legendární pátrací psy rovněž náleží německý ovčák Sultan, který ve službách leningradské (petrohradské) kriminální služby od roku 1937 do roku 1947 při pátrání „po horké stopě“ pomohl zadržet více než 2000 pachatelů trestných činů a pomohl nalézt obrovské množství doličných předmětů a odcizených

věcí.7?? Podobně tomu bylo v té době také v českých zemích. Pokud pachatel na trase útěku ztratil, uschoval, případně odhodil doličný předmět použitý při trestném činu, nebo věc pocházející z jeho majetku, byl později s pomocí pachové stopy zanechané na tomto předmětu často individuálně identifikován. V tomto období ovšem kriminalistická olfaktorika jako obor ještě prakticky neexistovala, ale lze již použít pojem „kriminalistická odorologie“.

Rakouské ministerstvo zeměbrany v roce 1909 po dlouhém váhání nakonec podle vzoru německé policie povolilo používání psů k výkonu služby. Zpočátku se jednalo o psy v majetku jednotlivých četníků. V roce v roce 1911 byla ministerstvem zeměbrany konečně vydána směrnice č.j. 382, oddělení XX. ze 27. 6. 1911, Výcvik a použití služebních psů. Téhož roku byla vydána v němčině odborná publikace, jejímž autorem byl četnický rytmistr českého původu Theodor Rotter.⁸

A konečně došlo výnosem ministerstva spravedlnosti ze dne 31. října 1913 k reglementaci pravidel pro práci s policejními psy.⁹ Uvedený výnos již obsahuje pokyny ke způsobu zajišťování pachových stop na místě, kde došlo ke spáchání trestného činu.

V roce 1915 byl v jihočeském Písku zřízen na našem území první státní psinec, který organizoval výcvik psovodů s jejich služebními psy. Jak je zřejmé, stalo se tak až v době po zahájení první světové války, což mělo pro další rozvoj kriminalistické odorologie neblahé důsledky, znamenalo přechod ke kynologii vojenské. To se netýkalo pouze poměrů českých,

---

⁷ K těmto případům je nutno připomenout, že rostoucí městské aglomerace, industrializace krajiny a stále hustější síť dopravních komunikací v současné době významně omezuje možnost nasazení služebního psa na „horkou stopu“. S nutností dokazovat přítomnost pachatele na místě činu prostředky kriminalistické techniky, založené na využívání přírodních věd a techniky, však naopak roste význam kriminalistické olfaktoriky.

⁸ viz ROTTER, T.: Anleitung zur Dressur von Polizeihunden. Kremsier : H. Gusch, [1911]. 3,8,107 s.

⁹ viz DVOŘÁČEK, F.: Policejní pes. 3. přeprac. vyd. Praha : A. Reinart, [1923]. 78 s.

ale všeobecně poměrů evropských.

V období mezi světovými válkami a krátce po druhé světové válce je jak v českých, tak i ruských poměrech možno stále ještě hovořit o kriminalistické odorologii. Ostatně autoři se domnívají, že dodnes by mnozí čeští policisté pojem kriminalistická olfaktorika nedokázali správně definovat. Je tomu ovšem také proto, že v policejní praxi je zaveden pojem metoda pachové identifikace.

Proč se v uvedeném období jednalo o obor kriminalistické odorologie a nikoliv o kriminalistickou olfaktoriku? Bylo tomu tak proto, že úkon individuální pachové identifikace podezřelého byl prováděn přímou komparací pachu ulpívajícího na povrchu zajištěného doličného předmětu s pachem konkrétní osoby, a takto byl označován jako pachová rekognice. Jinak řečeno jednalo se o porovnávání konkrétního předmětu přímo s konkrétní osobou.

V uvedenou dobu byl tento úkon označován pojmem „pachová rekognice“ (znovupoznání), neboť služební pes reagoval jednak na pach pronásledované osoby, který měl uložen v dlouhodobé paměti z doby stopování, ale také na pach, který později načichal k bezprostřední komparaci před označením osoby ve skupině figurantů. Pachová rekognice nebyla v tomto období všeobecně považována za důkazní prostředek v trestním řízení, ale za prostředek operativně pátrací, kterým byly důkazy vyhledávány.

Období mezi zahájením první světové války až do šedesátých let 20. století lze z hlediska kriminalistické olfaktoriky vcelku označit jako útlumové, a proto mu autoři tohoto článku nevěnují hlubší pozornost. Z hlediska vývoje ruské (sovětské) kriminalistické odorologie zaslouží zmínku poválečná monografie autora Krušinského, ve své době vysoce kvalitní, o výchově a výcviku služebních psů, která byla v roce 1954

rovněž přeložena do češtiny.¹⁰ Z hlediska české kriminalistické odorologie pak připomínáme Eisovu monografii o pachových

---

¹⁰ KRUŠINSKIJ, V. L. a kol. : Služební pes: příručka pro přípravu specialistů v chovu služebních psů. Praha : Naše vojsko, 1954. s. 526.

pracích psů.^{11??} V šedesátých letech se evropská kriminalistika, včetně ruské i české, vrací k původní Grossově myšlence o konzervaci pachové stopy s využitím sterilních nástrojů, včetně sterilních sklenic.¹² Tím byl zahájen vývoj metody pachových konzerv, jejímž principem je fixace pachové stopy a pachového vzorku osoby do sterilní uzavřené nádoby, aby mohla být ve vhodnou dobu a za předepsaných standardních podmínek provedena jejich komparace. Období šedesátých let dvacátého století je proto možno označit jako dobu vzniku

---

¹¹ EIS, V. : Pachové práce služebních psů. Praha, Naše vojsko, 1954. s. 114.

¹² Existovaly také pokusy s konzervami z plastických hmot a hliníkových fólií. V současné době například německá kriminalistická olfaktorika namísto sklenic využívá ke konzervaci pachů inertní kovové válce, v jejichž slitině je obsaženo vysoké procento titanu.

kriminalistické olfaktoriky.^{13??} V roce 1965 Státní výbor patentů a vynálezů při radě ministrů SSSR vydal autorské osvědčení skupině sovětských kriminalistů, kteří předložili k patentovému řízení metodiku snímání a fixace pachových molekul. Z hlediska vývoje ruské (sovětské) kriminalistické olfaktoriky se jednalo o přelomové období, neboť předložená metodika byla založena na předchozím vědeckém výzkumu, jednalo se již plně o metodu pachových konzerv předpokládající jejich komparaci speciálně vycvičeným psem - biodetektořem.

Otázka věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky jako důkazního prostředku

Diskuse o věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky jako důkazního prostředku nicméně pokračovala, a dá se říci že přes veškeré dosud shromážděné důkazy o její věrohodnosti a běžné praxe ve využívání této metody v kriminalistické praxi pokračuje dosud, a to jak v podmínkách ruského, tak i českého trestního práva procesního. V čele názorové skupiny hájící věrohodnost kriminalistické olfaktoriky stojí ruský profesor A. I. Vinberg¹⁴ a názorovou skupinu zpochybňující věrohodnost kriminalistické olfaktoriky představuje ruský profesor M. S.

---

¹³ Považujeme za nutné zdůraznit, že pojem kriminalistická olfaktorika není možno zaměňovat s původním pojmem pachová rekognice. Je tomu tak proto, že při kriminalistické olfaktorice se provádí přímá komparace konzervovaného porovnávacího a konzervovaného porovnávaného vzorku pachu, při které je využívána pouze krátkodobá pachová paměť psa. Speciálně vycvičený pes při olfaktorické komparaci již nemá možnost vybavovat si vzpomínky z doby, kdy byl naveden na pachovou stopu osoby po trasologické linii jejího pohybu. Konečně v době pachových rekognicí byly z tohoto důvodu občas prováděny opakované kontrolní pachové rekognice s nasazením jiného psa.

¹⁴ Jmenovitě v této souvislosti připomínáme článek přelomového významu, jehož autory jsou ruské kriminalistické autority Bezrukov, V., Vinberg, A., Majorov, M. a Todorov, R., který byl pod názvem: Novoje v kriminalistike, uveřejněn v časopisu Socialističeskaja zakonnoť č. 10 roč. 1965

Strogovič. 15?? S rostoucím objemem zkušeností získávaných na základě rozsáhlého využívání metody kriminalistické olfaktoriky v praxi a současně v důsledku poznatků, které přinášejí nové objevy v oboru přírodních věd, a v neposlední řadě na základě výsledků vědeckých experimentů jsou postupně vyvraceny námitky skupiny oponentů, jež byly obecně formulovány v úvodu tohoto článku.

Na tomto místě je nutno se podrobněji vyjádřit k zásadní námitce oponentů věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky jako důkazního prostředku. Namítán je subjektivní charakter tohoto důkazního prostředku, což je odůvodněno skutečností, že psa nelze vyslechnout jako svědka, nelze provést psychologické vyšetření jeho věrohodnosti jako u svědka a konečně že není známo, do jaké míry může být výsledek komparace ovlivněn psovodem. V kriminalistické, policejní a někdy také v justiční praxi je pojem subjektivní důkazní prostředek často nesprávně chápán jako nevěrohodný důkazní prostředek. Podle našeho názoru tomu tak není, neboť podle této zásady by bylo možno v zásadě ad absurdum popřít věrohodnost všech důkazních prostředků založených na výpovědi člověka.

Speciálně cvičený pes, na rozdíl od člověka, není ve vztahu k trestnému činu a jeho účastníkům nijak motivován, respektive nezná důvod úkolu, který plní, a při jeho plnění nevyužívá dlouhodobou paměť, neboť pachová komparace je založena na přímém porovnávání. Navíc je olfaktorický pes vycvičen tak, že úspěchem je pro něj jak pozitivní, tak i negativní výsledek jednotlivé komparace.

Na okraj důležitá poznámka. Tam, kde se v kriminalistické olfaktorice objevil problém s věrohodností výsledku komparace, neboť odporoval ostatním důkazům, přičemž původ tohoto problému bylo možno v některých případech dodatečně zjistit, vždy se jednalo o selhání lidského faktoru, nikoliv o

---

¹⁵ KOJSKIN, A. A.: Istorija razvitija i stanovlenij kriminalističeskoj odorologii. cit. 2. 7. 2006. Dostupné na ruském internetu: Sibirskij Juridičeskij Vestnik

principiální problém metody nebo selhání nasazeného služebního psa. Většinou se jednalo o postup non lege artis, především pak nerespektování rizika přenosového nebo nepravého

---

<<http://www.lawinstitut.ru/ru/science/vestnik/20013/koinin.html>>

spojovacího pachu.^{16??} Jeden z hlavních dosud přetrvávajících problémů kriminalistické olfaktoriky spočívá v jejím hybridním charakteru. Zatímco úkony sejmutí pachové stopy na místě spáchání trestného činu nebo z doličného předmětu souvisejícího s trestným činem a odběr srovnávacího vzorku osoby jsou úkony v oboru kriminalistické techniky, sama metoda olfaktorické komparace náleží v poměrech české kriminalistiky stále ještě do oboru služební kynologie. V poměrech ruské (a také například polské) olfaktorické komparace je tomu již jinak, ale o tom podrobněji dále.

Z hlediska oboru kriminalistické odorologie¹⁷ nelze pominout vztah kriminalistické olfaktoriky a kriminalistické olfaktroniky. Kriminalistická olfaktronika je v českých učebnicích kriminalistiky a odborné literatuře definována poměrně stručně, a to jako součást odorologie zabývající se technickými (přístrojovými) metodami zkoumání pachů.¹⁸ Jedná se o kriminalistickou metodu objektivní, neboť k analýze pachu používá technologických funkcí laboratorního analytického přístroje (aparátu).

Olfaktronická metoda je založena na rozboru polutantů obsažených v pachové stopě s použitím laboratorní techniky ke

---

¹⁶ O přenosový pach se jedná v případě, že je pach porovnávané osoby záměrně přenesen, případně nevědomě zavlčen na místo snímání pachové stopy, na kterém se však porovnávaná osoba nevyskytovala. Nepravý spojovací pach vzniká tak, že se v pachové směsi porovnávané pachové stopy rovněž vyskytuje individuální pach osoby, jejíž pach je následně zavlčen i do pachové směsi porovnávacího pachového vzorku. Speciálně vycvičený pes se při označení shody u nepravého spojovacího pachu nemýlí, neboť reaguje na pach vyskytující se jak v porovnávaném tak i porovnávacím vzorku, avšak objektem olfaktorické komparace je jiná osoba, jejíž pach se nachází v porovnávacím pachovém vzorku, přičemž v porovnávaném pachovém vzorku se nacházet nemusí. Pokud se pach porovnávané osoby v porovnávaném pachovém vzorku (zpravidla pachové stopě) nevyskytuje, pak je pozitivní reakce speciálně vycvičeného psa na nepravý spojovací pach jiné osoby dokonce zákonitá.

¹⁷ Kriminalistická odorologie je ruskou kriminalistikou definována jako systém vědecko-technických metod a prostředků nalézání, snímání, fixace a zkoumání pachových stop, s cílem jejich následného využití jako důkazního prostředku identifikace v trestním řízení. Podle způsobu snímání, analýzy a dokumentace pachu se kriminalistická odorologie člení na kynologickou odorologii, jinak také kriminalistickou olfaktoriku, a dále na přístrojovou odorologii, jinak také kriminalistickou olfaktroniku. in <<http://www.pravoteka.ru/enc/2979.html>>

¹⁸ STRAUS, J. a kol.: Kriminalistická technika. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 171 .

spektrální analýze. Tento rozbor má charakter kvantitativní i kvalitativní, tedy jaký je celkový objem a hmotnost zkoumané látky, jaké jsou poměry jednotlivých částí k celkovému objemu a hmotnosti látky a mezi sebou, a tedy jakou má látka fyzikálně-chemickou charakteristiku.

V rámci sporů o věrohodnost kriminalistické olfaktoriky byla jejími oponenty jako jediná věrohodná metoda propagována právě kriminalistická olfaktorika, původně ruskou kriminalistikou označovaná pojmem instrumentální (přístrojová) odorologie. Ruský oponent věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky V. I. Šikanov přímo uvedl, že „kriminalistická odorologie bude mít právo na existenci jako důkazní prostředek teprve tehdy, až bude založena na výsledku přístrojové analýzy“.¹⁹

Ruské literární prameny se v oboru kriminalistické olfaktoriky odvolávají²⁰ mimo jiné také na českého autora

---

¹⁹ ŠIKANOV, V. I. - TARNAJEV, N. N.: Ispol'zovaniye raziskno služebnych sabak při Využívání služebně pátracích psů při odhalování trestné činnosti, Irkutsk – Čita, 1973. s. 32.

²⁰ FILOV, P. N.: Vozmožnosti sudebnoj ekspertizy zapachovyh sledov čeloveka v rassledovanii prestuplenij: <<http://referat.protonet.ru/referat/77928/>>

Vyhánka.²¹ Kriminalistická olfaktorika je sice metoda objektivní, avšak stále není možno jí použít jako důkazní prostředek k individuální identifikaci osob jako kriminalistickou olfaktoriku. Současná věda již sice dokáže při analýze lidského pachu překonat fakt, že se jedná o složitou amorfní plynnou směs s extrémně malou hmotností. Problém je však v tom, že lidský pach je směs metamorfózního charakteru. Z hlediska olfaktoriky se pach člověka v době od zajištění pachové stopy do odběru jeho pachového vzorku vždy změní. Pach člověka totiž neobsahuje pouze neměnnou genetickou substanci, ale podle aktuální životní situace obsahuje také proměnné součásti. Člověk neustále přejímá pachy prostředí, jeho pach se mění s druhem přijímané potravy a také může být zásadně pozměněn zdravotním stavem, zejména metabolickými poruchami a v souvislosti s tím užívanými léky, používáním různých kosmetických přípravků, oděvů z přírodních i umělých materiálů a z dalších důvodů.

Výsledek olfaktorického zkoumání je objektivní, avšak výsledky přístrojové analýzy pachové stopy a analýzy pachového vzorku se zákonitě liší. Dosud nepřekonaným problémem kriminalistické olfaktoriky zůstává, jak přístrojovou technikou separovat z pachu genetickou substanci, na základě které by bylo možno komparativně provést individuální identifikaci osoby. Speciálně vycvičený pes neprovádí chemický rozbor jako přístrojová technika, ale reaguje přímo na genetický základ pachu v pachové směsi (genotypově podmíněnou vlastnost pachu člověka) a je proto z hlediska kriminalistiky zatím nenahraditelný. Ruská kriminalistika proto i nadále věnuje kriminalistické olfaktorice soustředěnou pozornost.

Jedním ze zásadních rozdílů vývoje ruské a české kriminalistické olfaktoriky je intenzita úsilí věnovaného jejímu rozvoji, a to zejména od počátku devadesátých let

---

²¹ VYHNÁLEK, O.: Kriminalistická odorologická identifikace: kandidátská disertační práce. Praha, 1985. 186 s. Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti. Vedoucí práce Viktor Porada.

dvacátého století. Jak bylo dříve uvedeno, v českých poměrech není dosud této metodě Kriminalistickým ústavem Praha věnována soustavná intenzivní pozornost. Naproti tomu již v roce 1991 bylo uskutečněno rozšířené zasedání Vědecké rady Všesvazového vědecko kriminalistického centra Ministerstva vnitra SSSR, na kterém byly projednány metodologické a procesuální otázky kriminalistické odorologie.

Na tomto jednání z hlavním příspěvkem vystoupil V. I. Starovojtov²², který prokázal nutnost zahájení vědeckých pokusů k ověření kriminalistické olfaktoriky jako důkazního prostředku.

Do počátku devadesátých let byla kriminalistická olfaktorika pod pojmem metoda pachové identifikace českou kriminalistikou využívána výhradně jako prostředek operativně pátrací. Směrnice o jejím využívání byla zařazena do režimu ochrany utajovaných skutečností na stupni tajné²³. To, že se v uvedeném období jednalo o metodu určenou pouze pro operativně pátrací činnost, si lze ověřit také nahlédnutím do učebnice kriminalistiky z roku 1982, kde se na straně 90 pouze v jediné větě čtenář dozví, že kriminalistická odorologie

---

²² Plukovník Vasilij Ivanovič Starovojtov je zástupcem náčelníka odboru biologických expertíz Centrály znalecko-kriminalistických expertíz ministerstva vnitra Ruské federace, absolvoval Moskevský Mendělejevův chemicko technologický institut a je autorem více než šedesáti publikací v oboru kriminalistické odorologie.

²³ Směrnice čj. VB/F-021/R-77, FMV Praha 1977, pro využívání metody pachových konzerv ve Sboru národní bezpečnosti.

existuje.²⁴ Ostatně metoda pachových konzerv byla utajována do zániku SSSR také ruskou kriminalistikou. Kriminalistickou olfaktorikou (metodou pachových konzerv) se v roce 1958 začala tajně zabývat Speciální škola pro služební psy a psovody Ministerstva vnitra bývalého SSSR. Vzhledem k předválečné úrovni německé olfaktoriky na výzkumu spolupracovali kriminalisté tehdejší Německé demokratické republiky, kde byla metoda vyvíjena rovněž v utajení, neboť byla využívána ministerstvem pro státní bezpečnost, které vedlo alfabetskou sbírku pachů osob, jimž byly pachové vzorky odebírány bez jejich vědomí.

Současné poznání v kriminalistické olfaktorice

Rostoucí dynamika a objem násilné a mravnostní kriminality a časté novely trestního řádu po roce 1989, které činily dokazování v trestním řízení stále složitějším, vyvolaly aktuální potřebu rozvíjení všech dostupných důkazních prostředků, což se odrazilo také v oblasti kriminalistické olfaktoriky jak v Ruské federaci, tak i v České republice. Těžiště využívání kriminalistické olfaktoriky se postupně stále více přesouvá z oblasti operativně pátrací do oblasti dokazování v trestním řízení. Jinak řečeno, olfaktorika se přesouvá z oboru kriminalistické taktiky do oboru kriminalistické techniky. V poměrech České republiky se dá konstatovat, že kriminalistická olfaktorika jako operativně pátrací prostředek začíná být využívána sporadicky.

Počátek převratných devadesátých let dvacátého století v důsledku politických konotací představoval pro českou kriminalistickou olfaktoriku paradoxně období problémů, a to z hlediska získávání zahraničních poznatků a zkušeností. Jak bylo dříve uvedeno, historicky kontinuálně česká i ruská kriminalistická odorologie čerpala nové poznatky a zkušenosti od kriminalistiky německé. Tato spolupráce byla přerušena po

---

²⁴ viz PJEŠČAK, J. a kol.: Kriminalistika. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1982. s. 260.

sjednocení Německa v roce 1990.

Jako jeden z důkazů zločinného charakteru činnosti východoněmecké STASI byla vybrána právě metoda kriminalistické olfaktoriky, neboť pachové vzorky pro potřeby politické policie byly osobám odebírány bez jejich vědomí. Proč byla k tomuto účelu vybrána právě kriminalistická olfaktorika, není autorům přesně známo a nehodlají o tom spekulovat. Politická policie NDR neshromažďovala tajně pouze pachové vzorky zájmových osob, ale také vzorky jejich daktyloskopických otisků, obrazové a fonoskopické záznamy, experimentovala s molekulární genetikou (DNA) a tak podobně, a přesto nebyly tyto důkazní prostředky po sjednocení Německa nikdy zpochybňovány.

Je skutečností, že aktuální odborné informace o německé kriminalistické olfaktorice nejsou dosud v plném rozsahu veřejně dostupné a autoři tohoto článku se s nimi mohli prakticky seznámat pouze v diskusi na kriminalistických konferencích, i když je metoda znovu užívána také jako důkazní prostředek. Na okraj je možno poznamenat, že německá policie pravděpodobně rovněž používá kriminalistickou olfaktoriku jako

prostředek operativně pátrací.²⁵ Co se týká spolupráce s ruskou kriminalistikou, pak se na její úrovni, respektive jistém všeobecném útlumu, bezpochyby projevila česká politická situace po roce 1989.²⁶ Snahou autorů tohoto článku je proto mimo jiné přispět k rozšiřování informační báze české vědecké kriminalistiky z ruskojazyčných pramenů.

V současné době je ruská kriminalistická olfaktorika na velmi vysoké úrovni. Na bázi základního vědeckého výzkumu je sice ruská kriminalistická olfaktorika srovnatelná s vědeckými objevy publikovanými v anglicky psané odborné literatuře, ale v přímé aplikaci vědeckých poznatků do kriminalistické praxe je podle autorům dostupné literatury ruská kriminalistická olfaktorika skutečně nejdále. Nejnovější poznatky v oboru praktického výkonu olfaktoriky obsahuje publikace autorů Starovojtova a Šamonovové: *Pach a olfaktorické stopy člověka*, vydaná v roce 2003,²⁷ jejíž překlad by rozhodně obohatil českou kriminalistiku.

Pro informaci čtenářů předkládáme systém výkladu zvolený autory citované publikace:

⇒ pach (obecně), individuální pach člověka a jeho zdroje

⇒ pachové stopy člověka, jejich různorodý charakter a

---

²⁵ Například v době státní akce: Setkání šéfů zemí G8 v německém Heiligendammu (6. až 8. června 2007) využívala německá policie pachovou databázi osob, ve které registruje politické extrémisty. Tato pachová databáze jí měla sloužit k vyhledávání organizátorů nepokojů s využitím speciálně vycvičených služebních psů přímo ve skupině demonstrantů. Díky údajnému úniku služebního tajemství se jedná o informaci z otevřeného pramene: Německá policie eviduje po vzoru STASI pachy občanů. cit. 23.5. 2007. Dostupné na <www.seznam.cz/rei, Novinky, Der Bild, BBC ze dne 23.5. 2007>

²⁶ Co dosud způsobuje zprofanované heslo o „přebírání sovětských zkušeností“ si jeden z autorů tohoto článku uvědomil v okamžiku, kdy procházel katalog cizojazyčné kriminalistické literatury v České Národní knihovně. Nejnovější ruská učebnice kriminalistiky, která byla k dispozici, měla uveden rok vydání 1985. Jakoby čas před dvaceti lety vývoj ruské kriminalistiky zastavil! Samozřejmě mnohem lépe je vybavena vědecká knihovna Policejní akademie ČR, ale základní dílo oboru kriminalistické olfaktoriky, monografii Starovojtova a Šamonovové, autoři získali až po mnohaměsíčním soustředěném úsilí a vynaložení značných finančních nákladů. Naštěstí mohou zájemci ovládající ruštinu mnoho aktuálních informací z tohoto oboru získat prostřednictvím mezinárodní internetové sítě. Autoři zájemcům doporučují ruské webové stránky Rambler a Aport.

²⁷ STAROVOJTOV, V. I. - ŠAMONOVA, T. N.: *Zapach i ol'faktornyje sledy čeloveka*. Moskva: LeksEst, 2003. 127 s. ISBN 5-901638-19-0

zvláštnosti

- ⇒ kriminalistický význam pachových stop
- ⇒ hledání a fixace pachových stop podle (charakteru) vyšetřované události
- ⇒ prostředky pro snímání (odběr) pachových stop a způsoby práce s nimi
- ⇒ pes-detektor při (laboratorní) analýze pachových stop
- ⇒ provádění expertízy pachových stop na pracovišti kriminalistické expertízy
- ⇒ soudně znalecký posudek pachových stop člověka
- ⇒ nalezení individuálně identifikujících atributů pachu člověka
- ⇒ hodnocení pachových stop (jako důkazů) v jednání před soudem

Hlavní diference mezi českou a ruskou kriminalistickou olfaktorikou vyplývají ze skutečnosti, že tato metoda kriminalistické techniky je v ruských poměrech již plně emancipována a stala se znaleckým oborem, jehož poznatky vycházejí z výsledků aplikovaného výzkumu. Je tomu tak proto, že od počátku devadesátých let se problému prověřování věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky společně věnovali výzkumní pracovníci Centrály soudních expertíz Ruské federace s Institutem A. N. Severova pro výzkum otázek ekologie a vývoje. Bylo provedeno velké množství vědeckých pokusů k potvrzení genetického původu individuálního charakteru lidského pachu jako faktoru individuální identifikace a na základě toho zpracovány metodické pokyny pro snímání pachových stop, odběr pachových vzorků osob a jejich komparaci. Stalo se tak na základě doporučení vědeckých rad při ministerstvu vnitra Ruské federace a prokuratuře Ruské federace.

K ověření věrohodnosti kriminalistické olfaktoriky byly jako pachové vzorky vyžity především krev a vlasy dobrovolníků, což následně umožnilo výsledky pokusů ověřit

prostřednictvím analýz na bázi DNA. Na základě výsledku těchto pokusů byla v ruských poměrech nastoupena cesta k postupné objektivizaci kriminalistické olfaktoriky jako součásti oboru kriminalistické techniky.

K pokusům bylo využito 12 speciálně vycvičených psů a 532 pachových vzorků získaných od dobrovolníků. Mezi dobrovolníky byly zařazeny příbuzné osoby žijící ve společné domácnosti a dokonce čtyři páry jednovaječných dvojčat, z toho dva páry mužského a dva páry ženského pohlaví. Speciálně vycvičení psi při olfaktorické komparaci vcelku bez problémů všechny pokusné osoby bezpečně individuálně identifikovali. Při pokusech byla například také provedena komparace mezi pachovými vzorky ve formě zaschlých krevních stop vytvořených v různém období od 1 do 16 let a aktuálními pachovými vzorky stejných osob získaných z jejich potu. Speciálně vycvičení psi při olfaktorické komparaci rovněž bez problémů všechny pokusné osoby bezpečně individuálně identifikovali. 28

Na základě výsledků ověřovacích pokusů byl ruskou kriminalistikou formulován obecný závěr, že pach konkrétního člověka je stejně individuální, jako obrazec jeho papilárních linií, barevné skvrny oční duhovky (iris), modulace hlasu nebo genetický profil. Jedinými spornými body využívanými oponenty věrohodnosti metody kriminalistické olfaktoriky zůstaly speciálně vycvičený pes jako „živý nástroj - biodetektor“ a nebezpečí přenosových a nepravých spojovacích pachů, jestliže je tato metoda použita non lege artis.

A v tomto pojetí je ruská kriminalistická olfaktorika začleněna do oboru kriminalistické techniky stejně jako kriminalistická daktyloskopie, biologie, chemie, balistika a mnoho dalších. Na rozdíl od českých poměrů již došlo k institucionalizaci olfaktorických znalců, kteří komplexně

---

²⁸ FILOV, P. N.: Vozmožnosti sudebnoj ekspertizy zápachových sledov čeloveka v rassledovanii prestuplenij, Čeljabinsk, 2006. Čeljabinskij juridičeskij institut MVD Rossii – fakultet podgotovki ekspertov-kriminalistov. Dostupné na ruském internetu <<http://referat.protonet.ru/referat/77928/>>

odpovídají za provedení expertízy. Úloha psovoda specialisty spočívá výhradně ve výcviku psa a jeho zavedení k olfaktorické komparaci. Na rozdíl od minulosti se psovod žádné manipulace s pachovými vzorky neúčastní a především není se psem přítomen jejich rozmístování před vlastní komparací, takže odpadá námitka oponentů o možném ovlivnění psa.

Stejnou pozornost jako olfaktorice věnuje ruská kriminalistika také ostatním součástem kriminalistické odorologie, především pak zjišťování skupinové příslušnosti pachu (nedovršená identifikace), které je určeno k činnosti operativně pátrací, přesněji řečeno k vyhledávání kriminalistických stop, jež mohou být zdrojem důkazů. Autoři tím mají na mysli psy se speciálním výcvikem k vyhledávání zbraní a střeliva, výbušnin, omamných a psychotropních látek, iniciačních prostředků úmyslně založených požárů, ukrytých mrtvol a dalších předmětů materiálního světa, které trestní právo procesní zahrnuje pod pojem věci doličné. Je zajímavou a málo známou skutečností, že se ruská kriminalistika v tomto oboru zabývá také výcvikem psů k určování pohlaví osoby podle zajištěné pachové stopy.

Vzhledem ke specifikům české kriminalistické olfaktoriky, kde jako znalec vystupuje psovod specialista, autoři tohoto článku²⁹ navrhli kodifikaci metody v českém trestním řádu pod názvem Pachová zkouška. Pokud by však v budoucnu došlo k recepci ruské kriminalistické olfaktoriky,³⁰ pak by byla tato kodifikace nadbytečná, neboť konečně ani všeobecně uznávané obory kriminalistické techniky nejsou českým trestním řádem výslovně kodifikovány.

Zde je možno na okraj poznamenat, že tato cesta byla již

---

²⁹ Straus jako školitel a Kloubek jako autor disertační práce s názvem Kriminalistická metoda olfaktorické identifikace osob.

³⁰ V této souvislosti autoři tohoto článku považují za samozřejmou nutnost vyškolení českých expertů v zahraničí, a to nejen v Ruské federaci, neboť například také německá, polská a maďarská kriminalistická olfaktorika je odborníky všeobecně uznávána.

nastoupena polskou kriminalistikou, která má v čerpání z ruských vědeckých poznatků a praktických zkušeností náskok a polští kriminalisté v současné době organizují proces standardizace kriminalistické olfaktoriky³¹ ve všech státech Evropské unie.

Aktuální situace při využívání kriminalistické olfaktoriky jako důkazního prostředku je v Ruské federaci taková, že v letech 1995 až 2006 bylo na základě dožádání vyšetřovatelů ministerstva vnitra a prokuratury vypracováno v Centrále kriminalistických expertíz ministerstva vnitra Ruské federace v Moskvě více než šest tisíc odborných vyjádření. Vesměs se jednalo o případy vysoce nebezpečné trestné činnosti a nebyly zaznamenány případy, které by tuto metodu kriminalistické techniky zpochybňovaly (Filov 2006).

Je ke škodě české kriminalistické olfaktoriky, že dosud více nevyužívá možnost používat biologické stopy jakými jsou lidská krev, sliny, trichologický materiál jako stop vícečetných, s primárním sejmutím stopy pachové. Zejména zaschlá lidská krev je významnou pachovou stopou, neboť není zatížena tak složitým pachovým pozadím jako je tomu u pachové stopy získané z povrchu lidského těla.

Pokud je autorům známo, česká kriminalistická praxe, na rozdíl od ruské, možnosti využívat lidskou krev jako pachovou stopu nevyužívá. Přitom výsledky vědeckých pokusů k prověření možností využívat lidskou krev jako pachovou stopu byly zveřejněny již v roce 1986 na kriminalistické konferenci pořádané Litevským vědecko-výzkumným institutem soudních expertíz ve Vilniusu.

V roce 1986 bylo v rámci - tehdy ještě sovětské - kriminalistické olfaktoriky známo:

1. Optimální metodou k získání pachové stopy je oddělení

---

³¹ Polská kriminalistika namísto pojmu kriminalistická olfaktorika používá pojem kriminalistická osmologie. Jinak blíže viz sborník konference Standaryzacja metod badawczych w zakresie identyfikacji śladów zapachowych w celu poprawy współpracy organów w Unii Europejskiej. Bydgoszcz (Polska). 2006. 38 s.

pachového genotypu člověka ze zajištěné krevní stopy nebo vzorku krve odebraného porovnávané osobě, jež je provedena kondenzací ve speciálním zařízení za podmínek vakua, přičemž pachový vzorek získaný kondenzací je fixován na standardním textilním absorbentu (snímači) a uložen v hermeticky uzavřené pachové konzervě.

2. Individuální identifikace osoby podle pachu získaného kondenzací krve může být provedena standardní metodou olfaktorické komparace speciálně vycvičeným psem.
3. K provedení olfaktorické identifikace postačuje množství 1 mg krve.
4. Při zajištění pachové stopy ve formě potních výměšků lze jako porovnávací vzorek rovněž využít vzorku zaschlé krve porovnávané osoby.
5. Využití pachového vzorku fixovaného v pachové konzervě lze k olfaktorické komparaci zaručit po dobu jednoho roku.
6. Ke snímání pachových stop lze využít zaschlé krve do 4 let od jejího výronu, přičemž při pokusech nedošlo k degradaci krve jako pachové stopy ani poté, co byla po dobu 2 týdnů vystavena přímému slunečnímu záření, a rovněž nedošlo k její degradaci ve volném terénu při teplotě 10-30 °C a při změnách vlhkosti okolí.
7. Osoby v přímém geneticky příbuzenském vztahu mají rozdílný individuální pachový genotyp, takže je nelze při olfaktorické komparaci zaměnit.
8. Při promísení krve dvou různých osob lze z této smíšené krevní skvrny identifikovat jejich individuální pachový genotyp. Promísení lidské a zvířecí krve nemá na identifikaci lidského pachového genotypu žádný vliv.
9. Před pachovou komparací krevních stop a vzorků je praktické uskutečnit orientační určení jejich skupin v systému AB0 Rh.
10. Olfaktorickou komparaci je možno provádět ihned poté, co

je pach jako kondenzát jímán absorbentem (snímačem).

Využití lidské krve jako nosiče individuálního pachu člověka umožňuje následné přezkoumání konkrétního výsledku olfaktorické komparace rovněž na bázi molekulární genetiky (DNA).

Podobné pokusy byly konány rovněž Centrálou vědecko-výzkumných expertíz Ministerstva vnitra Ruské federace; výstupy formulovala do osmi bodů, avšak závěry byly obsahově prakticky shodné.

V následujícím schématu z již citované monografie Starovojtova a Šamonové³² je graficky znázorněn význam různorodého pachového pozadí ve směsi pachové stopy a ilustruje, proč je výhodné využít k olfaktorické komparaci krevních stop.

V české kriminalistické olfaktorice platí pravidlo o nezbytnosti snímat pachové stopy na místě spáchání trestného činu co nejdříve, neboť se počítá s možností jejich zániku odvětráním, mechanickým snesením, případně degradací v důsledku působení roztočů a bakterií. Toto metodické pravidlo je zcela odůvodněné. Zásadní problém však je, že se česká kriminalistická olfaktorika dosud nedopracovala k upřesnění podmínek uchování (a zániku) pachových stop v různém prostředí ve vztahu k plynutí času. Jedná se přitom o okolnost pro dokazování velmi důležitou, neboť se vztahuje k přesnějšimu vymezení doby kontaktu obviněného s místem trestného činu nebo doličným předmětem.

Pokud ve smyslu myšlenky uvedené v předchozím odstavci porovnáme stopu pachovou se stopou daktyloskopickou, je zřejmé, že ani stopa daktyloskopická sama o sobě nenese snadno zjistitelnou informaci o době svého vzniku, ale je ve smyslu možnosti zániku mnohem více rezistentní než stopa pachová.

Starovojtov a Šamonová se ve své publikaci tímto problémem důsledně zabývají.³³ Autoři tohoto článku pro ilustraci předkládají tabulku z citované publikace, kterou přeložili z ruštiny, přičemž její obsah pro argumentační potřebu tohoto článku podstatně redukovali.

Autory tohoto článku zejména zaujala možnost, českou kriminalistikou dosud stále nedocenená, a to snímání pachových stop pachatele z těla živé oběti trestného činu, případně z těla již usmrcené oběti. Znovu se, v jiné souvislosti, objevuje důkazní význam poměrně rezistentních krevních stop v kriminalistické olfaktorice, neboť dochází k poměrně rychlé degradaci pachové stopy kontaktně přenesené na tělo jiného

---

³² STAROVOJTOV, V. I. - ŠAMONOVA, T. N.: Zapach i ol'faktornyje sledy čeloveka. Moskva: LeksEst, 2003, ISBN 5-901638-19-0, s. 14.

³³ viz s. 41 až 42 STAROVOJTOV, V. I. - ŠAMONOVA, T. N.: Zapach i ol'faktornyje sledy čeloveka. Moskva : LeksEst, 2003. ISBN 5-901638-19-0

člověka, a to především v důsledku činnosti rozdílných kolonií bakterií a různému chemickému složení potu na kožním povrchu jiného člověka.

Varian ta	Nosič pachové stopy člověka	Doba odvětrávání pachu
1	pach rozptýlený v okolní atmosféře po odchodu člověka	několik minut (rychleji v exteriéru, pomaleji v interiéru)
2	trasologické stopy vytvořené v nové obuvi, nošené méně než tři hodiny	pachové stopy nelze sejmout (dokud nepronikly podešví)
3	trasologické stopy vytvořené ve volném terénu	od několika hodin do 24 hodin
4	předměty, kterých se člověk krátkodobě (letmo) dotkl	pachové stopy nelze sejmout
5	předměty, které byly po dobu kratší 30 minut v kontaktu s tělem člověka	od několika minut do několika hodin
6	Předměty se kterými byl člověk v kontaktu více než 30 minut	od několika hodin do 3 dní
7	tělo živého člověka	od několika minut do jedné hodiny pachová stopa vytvořená kontaktem člověka s tělem jiného člověka.
8	tělo mrtvého člověka od okamžiku nástupu smrti	a) od několika minut do jedné hodiny, při zjišťování kontaktu s jiným člověkem b) od jedné do dvou hodin,

		pokud má být sejmout pachový vzorek zemřelého
9	chomáč nemytých vlasů	a) od několika měsíců do několika let, pokud se jedná o pach původce b) až do 24 hodin, pokud se jedná o kontakt jiné osoby, například pokud je drží zemřelý v ruce
10	zaschlá krevní skvrna	a) od několika měsíců do několika let, pokud se jedná o pach původce b) několik měsíců, pokud se nachází v pachové směsi se zaschlou krví jiného člověka
11	předměty z osobního majetku osoby, která je delší dobu pravidelně používá	a) od několika měsíců do několika let b) pach jiné osoby od několika minut do hodiny, pokud byla s věcí krátkodobě c) pach jiné osoby od několika do 24 hodin, pokud byla s věcí delší dobu v kontaktu (nejméně dva dny)
12	předměty se zjevnými stopami plísně, hnití, zuhelnatělé, vysušené za vysokého žáru	pachové stopy jako degradované nelze použít

Další diferencí mezi českou a ruskou kriminalistickou olfaktorikou je fakt, že ruská kriminální policie nevyhledává pachové stopy pouze na místě, kde došlo k trestnému činu, ale pokud je pachatel zadržen při pátrání „po horké stopě“ nebo zadržen krátce po činu, je znovu nasazen jiný speciálně vycvičený pes na trasu jeho předchozího pohybu k dohledání věcí, které pachatel mohl ztratit, odhodit nebo uschovat. Z dohledaných doličných věcí je následně možno sejmout

pachovou, případně jinou kriminalistickou stopu. Tento tradiční postup využití policejních psů v současné době není českou kriminální policií ve větší míře požadován, a proto ke škodě věci ani praktikován.

Autoři tohoto článku rovněž považují za velmi praktické opatření, že ruská kriminální policie, z důvodu rizika přenosových a nepravých spojovacích pachů, deponuje pachové vzorky svých pracovníků, kteří se pohybují na místech snímání pachových stop (OPS) a odběru pachových vzorků (SPK). To v případě pochybností umožňuje uskutečnit kontrolní zkoušku.

Zatímco česká kriminalistická olfaktorika používá pouze jediný způsob snímání pachové stopy, a to prostřednictvím kontaktu textilního pachového snímače ARATEX, pak ruská kriminalistická olfaktorika disponuje šesti různými způsoby snímání pachové stopy.

a) Odpařování pachu zahříváním nosiče pachové stopy ve speciálním přístroji s vodní lázní za podmínek vakua. Provádí se výhradně v kriminalistické laboratoři, neboť vyžaduje použití speciálního laboratorního přístroje a přesné zachování předepsaného postupu. Jedná se o poměrně technologicky složitý proces. Tento způsob je používán k separaci pachové stopy z mobilních doličných předmětů, jestliže by tak nedošlo k jejich k destrukci nebo k znehodnocení jiných stop (například snímání pachu z krevních stop na bodných zbraních).

b) Smývání pachových látek organickými rozpouštědly, které se provádí v případě potně tukových stop člověka snímaných z neporézních povrchů (kov, sklo, porcelán a další), a to především pokud není možno pro jeho velké rozměry využít celého nosiče pachu k odpařování. Individualizační složky lidského pachu jsou nerozpustné ve vodě (lipidy), avšak rozpustné v nepolárních organických rozpouštědlech (chloroform, hexan, etyléter). Z porézních povrchů však není možno pach stěrem získat, neboť rozpuštěné částičky potu a

tuku sestoupí do porézního materiálu, takže je není možno sejmout. Organických rozpouštědel je možno využít také **vylouhování**, a to u malých silně vlhkých předmětů, které jsou nosiči pachu (roubík, bandáž, rukavice), na kterých může v krátké době dojít působením plísní nebo bakteriálním rozkladem k degradaci pachové stopy. Nejčastěji se takto zajišťují otisky krve nebo potu. Z předmětu se lehce vytlačí tekutina a umístí se do vzduchotěsné nádoby, ve které se předmět zalije do 2/3 rozpouštědlem. Výluh se pomocí centrifugy odstředí, nechá se při pokojové teplotě odpařit na 1-3 ml, poté přenese na absorbent a uzavře do pachové konzervy (sklenice).

c) Propařování pachu z doličného předmětu textilního ošacení prostřednictvím horké páry na textilní absorbent. Používá se napařovací žehlička. Tímto způsobem se zajistí úplný přenos pachových látek. Způsob je vhodný pro doličné předměty z textilu a papíru (čalouněný nábytek, potahy automobilů). Nevýhodou tohoto způsobu je nebezpečí degradace plísněmi a bakteriemi. Pachová stopa se proto uchovává v mrazničce.

d) Snímání pachu přímým kontaktem textilního absorbentu s předpokládaným místem výskytu pachové stopy. Postup je totožný s jediným způsobem, který je užíván českou kriminalistickou olfaktorikou. Jedná se o přikládání inertního textilního absorbentu na pachovou stopu a její překrytí hliníkovou folií. Nejčastější metoda při ohledání místa, kde byl spáchán trestný čin a stopy se nacházejí na povrchu interiéru nebo exteriéru (nosič pachu se nedá odnést a nedá se použít metoda smývání).

e) Přenesení pachu proudem vzduchu tahem nebo tlakem. Používá se laboratorní vysavač. Nevýhodou je značná ztráta pachu. Používá se zatím pouze experimentálně, a to na koberce a podlahové krytiny.

f) Získávání frakčních součástí pachu ze směsi pachové

stopy. Jedná se o poměrně složitý proces s využitím laboratorních přístrojů, při kterém se volné mastné kyseliny (lipidy) v potních stopách člověka oddělí z nosiče pachu pomocí směsi chloroformu a metanolu 2:1 a následně fyzikálně chemickými metodami vyčistí několikrát opakovanou extrakcí a poté se vytvoří koncentrovaný vzorek pachu, který je po odstranění rozpouštědel využit k olfaktorické komparaci. Výhodou této metody je odstranění pachového pozadí a koncentrace genetického identifikačního základu pachu.

Zásadní rozdíl mezi ruskou a českou kriminalistickou olfaktorikou existuje v etapě vlastního provedení komparace mezi pachovými konzervami. Česká metodika olfaktorické komparace je prováděna vyhledáváním shodného pachu v lineární řadě 7 (dříve 8) pachových konzerv zasazených na pozicích ve speciálních držácích.

Ruská metodika olfaktorické komparace je prováděna vyhledáváním shodného pachu mezi 10 pachovými konzervami zasazenými na pozicích ve speciálních držácích, jejichž pozice jsou situovány do kruhu. Rozestavení pachových konzerv do kruhu je podle autorům dostupných pramenů pouze ruským specifikem (polská kriminalistika využívá tohoto způsobu jen experimentálně). Ruská kriminalistická olfaktorika rozestavení pachových konzerv do kruhu odůvodňuje tím, že pes během komparace není vystaven zvyšujícímu se psychickému napětí jako při lineárním hledání (*...už bude konec a nenašel jsem!*)

Česká olfaktorika je vůči předchozímu názoru v opozici, neboť vychází z toho, že pes je vycvičen k tomu (stejně jako v případě ruské olfaktoriky), že i negativní výsledek je správný (pokud nebyla vřazena porovnávaná pachová konzerva). Podle názoru českých kynologů speciálně vycvičený pes v případě českého způsobu získává u poslední pozice signál, že prvotní hledání skončilo, a zahájí zpětné porovnávání při návratu. Naproti tomu kruhové rozestavení může při zařazení extrémně nevydatné pachové stopy vést k tomu, že pes znejistí

a má tendenci chodit opakovaně dokola, pokud není zastaven povel psovoda. Z hlediska využití kriminalistické olfaktoriky jako důkazního prostředku by pak nejisté chování psa mohlo vyvolat zpochybnění výsledku komparace.

V rámci české metodiky pes pohybující se po přímce načichává pach z jednotlivých konzerv a při nalezení shody zalehne. Poté je psovodem odvolán. Pachovou konzervu zařazuje na stanoviště psovod specialista. Tato metodika užívaná českou olfaktorikou obsahuje problém, na který někteří kriminalisté upozorňují. Dříve byly činěny pokusy, aby pes podél řady pachových konzerv šel samostatně na vodícím lanku, aby nebyl v kontaktu s psovodem. Později byly činěny pokusy vysílat psa na volno. V současné době jde psovod za psem, aby byl mimo jeho zorné pole, a se psem je spojen velmi lehkým vodítkem, které musí zůstat po celou dobu volně prověšené. Námitka kriminalistů spočívá v možnosti existence Rosenthalova³⁴ efektu (Rosenthal effect, jinak též syndrom Pygmalion), tedy možnosti nevědomého ovlivnění výkonu psa, který se snaží vyhovět přání psovoda.

Ruský způsob provádění olfaktorické komparace odděluje fázi zakládání pachových konzerv na stanoviště a jejich komparace. Pachové konzervy zakládá kriminalistický expert v oboru odorologie (včetně olfaktoriky), a to bez přítomnosti psovoda specialisty se psem. Pes je pak vypuštěn na volno, aby nemohla být vznesena námitka jeho ovlivnění psovodem. Také v tomto případě je zatím česká olfaktorika v opozici. Čeští služební kynologové namítají, že v našich poměrech jsou pachové konzervy sice zakládány psovodem za přítomnosti psa. Prováděno je to však takovým způsobem, že po každé komparaci psovod všechny sklenice odstraní z pozic, v náhodném pořadí vloží do přihrádkového kontejneru mimo zorné pole psa a později je z tohoto kontejneru rozmístí na jiné pozice, takže

---

³⁴ ROSENTHAL Robert, * 1933, vědecký výzkum v oboru psychoterapie a vývojové psychologie, profesor psychologie na Harvardské univerzitě v Cambridge, Massachusetts, USA.

pes zcela ztrácí vizuální orientaci, kde se nachází porovnávaná pachová konzerva.

Závěr

Podle našeho názoru nelze skutečně vyloučit, že by u méně zkušeného psovoda mohlo k nevědomému ovlivnění výkonu psa skutečně dojít. Ostatně názor českých služebních kynologů se stává v rámci Evropské unie stále více menšinovým. Jak se v Evropě postupně mění názor soudů na věrohodnost olfaktoriky, zvětšuje se názorová skupina právníků požadujících, aby se olfaktorika stala uznaným oborem kriminalistiky³⁵. Současně je však požadováno, aby srovnávané pachové konzervy zásadně zařazoval odorologický expert bez přítomnosti psovoda se služebním psem. Teprve po zařazení srovnávací pachové konzervy se má dostavit psovod, který dá psovi před úkonem načichat vzorek srovnávacího pachu.

Kriminalistická olfaktorika je v rámci ruské jurisdikce již uznaným soudně znaleckým oborem. Hlavním úkolem ruského znalce v oboru kriminalistiky, odvětví olfaktorika, je vypracování znaleckého posudku pro potřeby dokazování ve stádiu jednání před soudem. V českých poměrech vypracuje psovod specialista odborné vyjádření podle § 105 trestního řádu, které je v dokazování použito ve smyslu § 89 odst. 2 trestního řádu.

Závěrem autoři předkládají k diskusi odborné kriminalistické a trestně právní veřejnosti následující úvahu. Je zřejmé, že také v českých poměrech bude kriminalistická olfaktorika, která je již de facto uznaným a často využívaným důkazním prostředkem, v budoucnu konstituována jako znalecký obor v odvětví kriminalistiky. Zatím však není jasné, zda by bylo vhodné, aby byla kriminalistická olfaktorika jako metoda subjektivní kodifikována trestním řádem, nebo má být jako obor

---

³⁵ například viz TERYNGEL, J.: Pes a pachová stopa v trestním řízení. Trestní právo, 2002, č. 11,

kriminalistické techniky uznána konkludentně, jako je tomu v ruských poměrech. (To předpokládá zápis expertů do znaleckých seznamů ministerstva spravedlnosti a krajských soudů.) Analogicky jsou takto bez trestně procesní kodifikace uznány všechny obory kriminalistické techniky, jako například daktyloskopie, mechanoskopie, balistika a všechny ostatní.

Použitá literatura

- BĚLKIN, R. S.: Kriminalistika: učebnik dlja vuzov. Moskva : Norma, 1999. 970 s. ISBN 5-89123-302-9
- BĚLKIN, R. S.: Kriminalistika: učebnik slovar- spravocnik. Moskva: Jurist, 1999, 266 s. ISBN 5-7975-0230-5
- EIS, V. Pachové práce služebních psů. Praha: Naše vojsko, 1954. 114 s.
- KLOUBEK, M. - NOVÁK, P.: Metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa: aktuální stav, prognóza. Kriminalistika, 2005, roč. 49, č. 1, s. 58-64.
- KRUŠINSKIJ, V. L. Služební pes: příručka pro přípravu specialistů v chovu služebních psů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 526.
- PENKINA, N. V.: Odorologija v dokazyvanii prestuplenij: semestrální autoreferát k diplomové práci. Volgograd, 1999. Volgogradskaja akademija gosudarstvennoj služby. Vedoucí A. M. Djačkov.
- ROTTER, T.: Anleitung zur Dressur von Polizeihunden. Kremsier H. Gusch, [1911]. 3,8,107 s.
- STAROVOJTOV, V. I. - ŠAMONOVA, T. N. Zapach i olfaktornyje sledy čeloveka. Moskva: LeksEst, 2003. 127 s. ISBN 5-901638-19-0
- STRAUS, J. a kol.: Kriminalistická technika.1.vyd. Plzeň: Aleš

Čeněk, 2005. s. 415. ISBN 80-86898-18-0

ŠIKANOV, V. I. - TARNAJEV, N. N.: Zapachovyje mikrosledy.

Irkutsk - Čita 1974. s. 32.

Zdroje dostupné na internetu

FILOV, P. N.: Vozmožnosti sudebnoj ekspertizy zapachovykh sledov čeloveka v rassledovanii prestuplenij: semestrální autoreferát k diplomové práci. Čeljabinsk, 2006. Čeljabinskij juridičeskij institut MVD Rossii - fakultet podgotovki ekspertov-kriminalistov. Dostupné na ruském internetu <<http://referat.protonet.ru/referat/77928/>>

KOJSKIN, A. A.: Istorija razvitija i stanovlenij kriminalističeskoj odorologii. cit. 2. 7. 2006 Sibirskij Juridičeskij Vestnik. Dostupné na ruském internetu: <<http://www.lawinstitut.ru/ru/science/vestnik/20013/koisin.html>
1>

KOŠKIN, I. V.: Odorologija: Kazaň, 2002. cit. 9. 11. 2007, Učebnyj centr MVD TR. Dostupné na ruském internetu <<http://kotik911.narod.ru/od.htm>>

Odorologičeskaja ekspertiza: azbuka kriminalistiki. cit. 2. 7. 2006. Dostupné na ruském internetu: <http://www.expert.aaanet.ru/rabota/exp_odor.htm>

Kriminalističeskaja odorologija, cit. 2. 7. 2006. Dostupné na ruském internetu <<http://www.pravoteka.ru/enc/2979.html>>

Straus, J. - Kloubek, M.

Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky

SOUHRN

Kriminalistická olfaktorika je metodou kriminalistické techniky sloužící k individuální pachové identifikaci osob, které byly v kontaktu s místem spáchání trestného činu nebo s

doličným předmětem souvisejícím s trestnou činností. Jejím základním principem je komparace porovnávané pachové stopy s pachovým vzorkem konkrétní porovnávané osoby prostřednictvím speciálně vycvičeného psa. V článku jsou uvedeny základní historické a metodologické aspekty kriminalistické olfaktoriky. Autoři srovnávají českou a ruskou metodu identifikace osob podle pachových stop. Česká kriminalistická olfaktorika používá pouze jediný způsob snímání pachové stopy, a to prostřednictvím kontaktu textilního pachového snímače ARATEX, naopak ruská kriminalistická olfaktorika disponuje šesti různými způsoby snímání pachové stopy. Kriminalistická olfaktorika je v rámci ruské jurisdikce již uznaným soudně znaleckým oborem. V českých poměrech vypracuje psovod specialista odborné vyjádření podle § 105 trestního řádu, které je v dokazování použito ve smyslu § 89 odst. 2 trestního řádu.

Straus, J. - Kloubek, M.

Current issues in criminalistic olfactorics

SUMMARY

Criminalistic olfactorics is a method of criminalistic technique used for individual smell identification of persons, who have been in contact with a place, where a criminal act was committed, or with an object related to criminal activity. Its basic principle is comparing a smell trace with a smell sample of a compared person, using a dog with special training. The article lists the basic historical and methodological aspects of criminalistic olfactorics. Its authors compare the Czech and the Russian method of identification of persons according to smell traces. Czech criminalistic olfactorics uses only one way of lifting a smell trace - by means of contact with the textile smell transmitter

ARATEX - while the Russian criminalistic olfactorics has six different ways of lifting smell traces. Criminalistic olfactorics is already an acknowledged field of expertise within the Russian jurisdiction. In the Czech conditions, a specialised dog handler prepares an expertise statement according to article No. 105 of the code of criminal procedure, which is used as evidence in the sense of article 89 section 2 of the criminal code.

Straus, J. - Kloubek, M.

Aktuelle Fragen der kriminalistischen Olfaktorik

ZUSAMMENFASSUNG

Die kriminalistische Olfaktorik ist eine der Methoden der kriminalistischen Technik, die zur individuellen Geruchidentifizierung von Personen, die mit dem Straftatort oder dem mit der Straftätigkeit zusammenhängenden Beweisgegenstand im Kontakt waren, dient. Ihr Grundprinzip besteht in der Komparation der zu vergleichenden Geruchspur anhand der Geruchprobe der konkreten zu vergleichenden Person mit Hilfe eines speziell trainierten Hundes. Im vorliegenden Artikel werden die grundlegenden historischen sowie methodologischen Aspekte der kriminalistischen Olfaktorik genannt. Die Autoren vergleichen die tschechische und russische Methode der Identifizierung von Personen anhand der Geruchspuren. In der tschechischen kriminalistischen Olfaktorik wird nur eine Methode für die Geruchspurenentnahme angewendet, und zwar anhand des Kontaktes des textilen Geruchlesers ARATEX, die russische Olfaktorik verfügt dagegen über sechs verschiedene Abnehmermethoden von Geruchspuren. Die

kriminalistische Olfaktorik ist im Rahmen der russischen Rechtsprechung inzwischen ein anerkanntes Sachverständigengebiet geworden. In Tschechien wird laut § 105 der Strafordnung vom Spezialisten - dem Hundeführer - eine fachliche Stellungnahme erstellt, die bei der Beweisführung im Sinne des § 89 Abs. 2 der Strafordnung Anwendung findet.